

Зейкан Вікторія, ст. магістратури педагогічного факультету; науковий керівник – к.пед.н., доцент Хом'як О. А. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. м. Рівне)

ЗМІСТ, ФОРМИ І МЕТОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧОЇ ОСВІТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

***Анотація.** У статті досліджено проблему професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до процесу суспільствознавчої освіти молодших школярів, розкрито пріоритетні форми та методи професійної підготовки майбутніх учителів, проаналізовано можливості їх реалізації в контексті досліджуваної проблеми.*

***Ключові слова:** суспільствознавча освіта, професійна підготовка.*

***Аннотация.** В статье исследована проблема профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы к процессу обществоведческого образования младших школьников, раскрыты приоритетные формы и методы профессиональной подготовки будущих учителей, проанализированы возможности их реализации в контексте исследуемой проблемы.*

***Ключевые слова:** обществоведческая образование, профессиональная подготовка.*

***Annotation:** The article examines the issue of primary school teachers training for the process of social science education of primary school children. The priority forms and methods of future teachers training are considered, their possible implementation in the context of the study of the problem is analyzed.*

***Keywords:** social science education, training.*

Формування особистісних рис громадянина України та виховання в них демократичного світогляду є головною метою суспільствознавчої освіти.

Головне завдання виховання вбачається в набутті молодшим поколінням соціального досвіду, успадкуванні ним духовних надбань українського народу, досягненні високої культури міжнаціональних взаємин, формуванні у молоді незалежно від національної приналежності особистісних рис громадян України.

Проблему розвитку суспільствознавчої освіти засобами народної педагогіки на основі національних і загальнолюдських моральних цінностей досліджено в працях В. Антоновича, Б. Грінченка, М. Грушевського, К. Ушинського, П. Куліша, М. Костомарова, С. Русової, І. Франка, Т. Шевченка.

Низку важливих аспектів суспільствознавчої освіти розкрили видатні українські педагоги Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Творча реалізація їх педагогічного доробку особливо актуальна в наш час в умовах виконання завдань сучасної початкової школи.

Суспільствознавча освіта здійснюється на усіх етапах розвитку особистості, але особливе значення має молодший шкільний вік. Окремі аспекти цієї проблеми досліджено у працях психологів А. Андреевої, Л. Божович, І. Кона, Г. Костюка, І. Кулагіної, С. Рубінштейна, Л. Фрідмана, П. Чамати, І. Чеснокової. В роботах цих авторів досліджено основні етапи становлення самоусвідомлення дитини, що допомагає зрозуміти вікову специфіку формування самосвідомості особистості. Проблему мети та змісту професійної підготовки вчителя розкрито на основі теоретичних засад неперервної професійної освіти в наукових розвідках С. Гончаренко, І. Зязюна, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, М. Солдатенко.

Метою нашої статті є дослідження специфіку змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до суспільствознавчої освіти молодших школярів.

У системі професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах (ВНЗ) має продовжуватися процес реалізації вимог програми виховання всебічно розвиненої особистості. У процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до суспільствознавчої освіти молодших школярів варто використовувати різні форми: безпосередню навчальну, виробничу діяльність, участь у громадських справах, поводження у побуті.

Дбаючи про створення оптимальних умов для суспільствознавчої освіти, не варто виносити завдання виховання за рамки навчального процесу. Треба зважати на дієвість і впливовість великого спектра форм діяльності, які сприяють формуванню всебічно розвиненої особистості. Це навчальні заняття «Суспільствознавство з методикою викладання» (лекції, практичні та лабораторні заняття), практика, наукові гуртки, творчі студії, екскурсії, походи, різноманітні форми і види суспільно корисної праці.

Основною формою діяльності, яка забезпечує виховання особистості студента, становлення його професіоналізму, є різні види навчальних занять. Тут відбувається виховний вплив на свідомість і волю майбутніх учителів початкової школи, з одного боку, через зміст навчального матеріалу, з іншого – через організацію студентів на навчальну працю і передусім через морально-духовний потенціал викладача.

Організуюючи навчальну діяльність, педагог має внутрішньо проєктувати її на процес формування особистості з погляду завдань всебічного, гармонійного виховання: якою мірою навчальний матеріал сприятиме формуванню наукового світогляду студентів; яким чином спеціально організована пізнавальна діяльність студентів впливатиме на їх інтелектуальний розвиток, чи допоможе вона оволодінню методами

самостійної пізнавальної праці; як виучуваний навчальний матеріал сприятиме становленню професіоналізму майбутнього фахівця; як впливатиме зміст навчального матеріалу на формування почуттів, переконань, естетичних смаків, морально-духовних цінностей.

Нині активно впроваджуються нові технології навчання, зокрема дистанційна форма. У зв'язку з цим виникає низка проблем, які стосуються суспільствознавчої освіти. Звичайно, дистанційне навчання сприятиме зручному оволодінню великим пластом наукової інформації, але ж таке навчання втрапить виховний потенціал.

Тому значне місце в системі суспільствознавчої освіти особистості студента мають займати позааудиторні форми навчання і виховання: діяльність наукових гуртків, творчих студій, конференцій, дискусійних клубів, зустрічі з письменниками, художниками, акторами; екскурсії, походи та ін. Усі студенти на добровільних засадах мають бути охоплені різними формами і видами діяльності поза межами суто навчальної роботи, виходячи із необхідності задоволення їхніх індивідуальних потреб, які є джерелом формування мотивів діяльності особистості.

Завдання викладача суспільствознавчих дисциплін ВНЗ полягає в розкритті перед студентом широкого спектра варіантів у прийнятті рішень, поведінці; у допомозі зорієнтуватися, який вибір є найкращим, найбільш доцільним, яка лінія поведінки відповідає суспільним нормам. Важливою умовою успішного виховання студента є особистість викладача, його загальна і педагогічна культура, душевні якості. Тільки особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна виховати характер. Яскрава, позитивно зорієнтована особистість, висока моральність, доброчесність, порядність, справедливість, принциповість викладача набагато сильніше впливають на молоду людину, ніж будь-які вербальні настанови і вимоги [1].

Українська культура багата своїми національними засобами виховного впливу. Їх треба відроджувати і сміливо культивувати. У процесі суспільствознавчої освіти часто виникає проблема із засобами впливу, які негативно діють на особистість молодого людини: низькопробні фільми, телевізійні передачі, гірші зразки явищ масової культури, негідна поведінка окремих людей та ін. Ізолювати студентство від такого негативного впливу практично неможливо. Тому вихід вбачається в тому, щоб, по-перше, формувати у кожній особистості майбутнього вчителі якомога раніше стійкі переконання в доцільності діяти відповідно до раціональних моральних норм, які б чинили опір, неприйняття негативних впливів; по-друге, стосовно конкретних негативних дій формувати критичне ставлення до них.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до суспільствознавчої освіти не є відокремленою ділянкою впливу на особистість. Вона діалектично пов'язане з усією системою навчання і виховання людини.

Тому у цій діяльності необхідно використовувати загальнопедагогічні методи виховання.

Метод – це шлях, спосіб, за допомогою якого досягається поставлена мета, передбачений результат. В «Українському педагогічному словнику» під методами розуміють «сукупність загальних способів розв'язання навчальних та виховних завдань і здійснення виховних взаємодій, способів взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованих на досягнення цілей виховання сучасних школярів» [2, с. 106].

Пошук оптимальних шляхів впливу на особистість був завжди актуальним для психолого-педагогічної науки, існували й існують різні підходи до класифікації методів навчання і виховання. Так, В. Галузинський і М. Євтух до цих методів відносять: переконання, вправлення, заохочення і покарання [3; 4]; П. Ігнатенко та Л. Омельченко – переконання, організацію діяльності, стимулювання поведінки [5; 6]; М. Фицула і М. Ярмаченко – пояснювально-репродуктивний, проблемно-ситуаційний, привчання і вправлення, стимулювання і гальмування, керівництво самовихованням [7; 8]; І. Якиманська – навчання моральних цінностей особистості [9].

Загальні методи виховання традиційно класифікуються залежно від їх функціональної спрямованості. Класифікація методів – це чітка система навчальних і виховних впливів, спрямованих на формування особистості.

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до суспільствознавчої освіти молодших школярів доцільно використовувати методи, спрямовані на формування свідомості вихованця, зокрема, знань про суспільство, мораль, працю, спілкування тощо, а також уявлень, понять, цінностей, поглядів; узагальнень власного досвіду, трансформації суспільних цінностей, норм, установок в індивідуальні. Головним інструментом впливу на особистість у цій групі виступає слово. Слово авторитетної людини, викладача здатне впливати на розум і почуття кожного студента.

Серцевиною виховання людини є переконання як один з аспектів свідомості. Переконання – це метод виховного впливу, за допомогою якого вихованець звертається до свідомості, почуттів і життєвого досвіду людини з метою формування у неї свідомого ставлення до дійсності, до змісту й норм поведінки. Важливий у вихованні приклад дорослих, ровесників. Ефективність виховної дії методу пояснюється психологічними закономірностями сприйняття учнем явищ і процесів, що відтворює певний образ, зрозумілий зразок для наслідування.

У вищих навчальних закладах особливо важливо розробити, по-перше, систему правил, забезпечити на першому етапі дію методу переконування та прикладу з боку педагогів і, по-друге, запровадити дієвість вимог. Тоді налагоджується педагогічно доцільний темп і ритм життєдіяльності.

Наслідування взірця – процес складний, неоднозначний, чимало важать тут досвід, інтелект, особистісні якості учнів, різні життєві ситуації. Тому від організації середовища, в якому перебувають студенти, залежить ефективність впливу особистого прикладу на результати виховання.

Методи організації діяльності багатофункціональні за своїм виховним впливом. Вони формують навички поведінки, включають особистість в багатопланові стосунки з іншими людьми, сприяють вибору тієї, чи іншої лінії поведінки, розвивають певні особистісні риси тощо.

Методи організації діяльності й поведінки вихованців іноді називають методами виховних ситуацій. Виховні ситуації – це визначені педагогом умови, необхідні для виникнення у студентської молоді нових почуттів, думок, мотивів поведінки. Невіддільною частиною технології виховуючих ситуацій є методи стимулювання діяльності та поведінки.

Незважаючи на те що студенти в абсолютній більшості дорослі люди, все ж і вони з погляду психологічних особливостей очікують і бажають, аби їхня діяльність (навчальна, наукова, громадська, суспільно корисна) була помічена, схвалена і відзначена. До того ж важливо, щоб заохочення носили відкритий, гласний характер. Не варто забувати народної мудрості: «Боги і діти живуть там, де їх хвалять».

У реальному житті окремі студенти не завжди виявляють вихованість і відповідальність у виконанні своїх обов'язків, правил внутрішнього розпорядку, норм співжиття. Тому в таких випадках доводиться вдаватися до педагогічних стягнень. Цього не варто уникати. По-перше, статутом закладу має бути визначена система відповідного реагування на негативні впливи, по-друге, кожен член студентського колективу має усвідомити, що за будь-який негативний вчинок він несе відповідальність. Має діяти принцип невідворотності реагування. Коли стягнення виступають не як кара, а як справедливі вимоги в інтересах особистості чи колективу, вони є дієвими чинниками виховного процесу. Стягнення, як і заохочення, мають соціально-психологічний вплив не лише на особистість студента, якого ці дії стосуються безпосередньо, але й на інших членів колективу.

З проведеного дослідження можна зробити висновок, що суспільствознавча освіта – це спеціалізована, систематична підготовка людей до активного суспільного життя в умовах демократії. Для поширення ідей суспільствознавчої освіти серед молодших школярів та впровадження її в навчально-виховні заклади, необхідно удосконалити професійну підготовку майбутніх учителів.

1. Ушинський К. Д. Твори : В 6 т. Т. 5 : Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології / К. Д. Ушинський. – К. : Рад. школа, 1952. – 429 с.
2. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Пед. думка, 2001. – 516 с.
3. Галузинський В. М. Педагогіка : теорія та історія : Навчальний посібник. В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : Вища школа, 1995. – 237 с.

4. Євтух М. Б. Соціальна педагогіка : підручник / М. Б. Євтух, О. П. Сердюк. – К. : МАУП, 2003. – 232 с.
5. Ігнатенко П. Р. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти / П. Р. Ігнатенко, В. А. Поплужний, Н. І. Косарева, Л. В. Крицька. / За заг. ред. Беха І. Д. – К. : Либідь, 1997. – 416 с.
6. Омельченко Л. П. Громадянське виховання. / Л. П. Омельченко. – Харків : Основа, 2007. – 224 с.
7. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник. / М. М. Фіцула. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 1997. – 192 с.
8. Ярмаченко М. Д. Академія педагогічних наук України (п'ятиріччя становлення і розвитку) / М. Д. Ярмаченко. – К. : Педагогічна думка, 1997. – 154 с.
9. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / И. С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 31–37.